

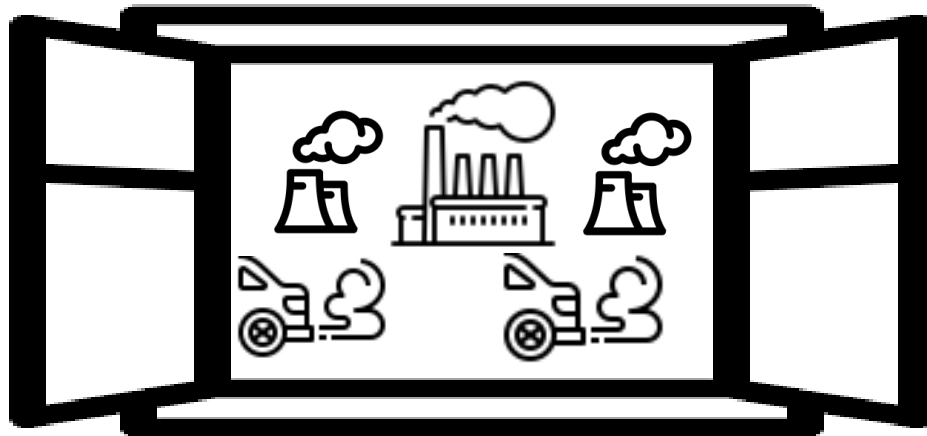

NAI VAKATAGEDEGEDE NI CAGI ENA LOMANI VALE E KA BIBI

Ena matanitu ko Amerika (U.S.), e rawa ni vakayagataka e dua na tamata, e rauta ni 87% nona gauna e lomani vale qai kuria toka yani nai tuvaki ni noda bula nikua, nai wiliwili koya e sa toso cake. Ia ko ni kila beka li ni cagi e lomani vale e rawa ni duka sara mai vua na cagi itautuba ena vuku ni yaya eda dau vakayagataka kei nai tavi e dau qaravi vakalevu e lomani vale me vaka e vakaraitaki toka e ra? Oqo e rawa ni vakavuna na votivoti ni yagomuni ka rawa ni qai vakarawarawataka na kena tauvi iko na mate taka me vaka na COVID-19 kei na savu ni ucu se na vuvu.

Nai tavi eda qaravi ena lomani vale (kubou ni vakasaqa, sasa livaliva non – HEPA*, vakayagataki ni kemikale ni sasamaki)	Nai yaya ni tara vale (boro, drega, butu rara ni vale, yaya ni vakatakata ni lomani vale)	Nai yaya e tiko ena Lomani nomu vale (yaya ni vakatatalo, yaya ni vale, ibe ni valagi (carpet), siperei, vakaboivinaka)
		

Ena vuku ni veiduiduitaki ni ituvaki ni vanua (environmental racism), na kena dolavi na katubaleka (nai vakarau daumaka duadua me curu mai kina na cagi bulabula) e sega ni vakauqeti vei ira era vakaitikotiko volekata na gaunisala levu kei na vanua e levu kina na kuvu. Esa rui bibi kina na kena vaqarai e so tale na gaunisala me vakatoroisobu taki kina na levu ni kuvu ena lomani vale.

* Na sasa livaliva HEPA (High Efficiency Particulate Air) e tiko kina na HEPA filter koya e rawa ni tarova na kena cagitaki ena lomani rumu na kuvu – me vaka eso tale na sasa livaliva. Fijian

DAUMAKA NA CAGI ENA LOMANI VALE, E DAUMAKA TALE GA KINA NA BULA

E rui bibi ena nomu bula na kena cagicagi se cagina na nomu lomani vale. Dravudravua ni vakagedegede ni cagi ena loma ni vale e rawa ni vakavuna na:

Na ka e rawa ni yaco ena gauna lekaleka:

- Votivoti ni mata, ucu kei nai tilotilo
- Mosi ni ulu
- Boiri ni vakasama
- Wawale ni yago
- Curumi batabata kei na savu ni ucu me vaka e dua e tauvimate

Na ka e rawa ni yaco ena dua na gauna balavu:

- Kenisa
- Mate ni yatevuso (me vaka na cegu leka (asthma) kei na COPD)
- Mate ni uto
- Rawa ni vakavuna nodra tauvimate bibi ko ira era sa tiko rawa vei ira na tauvimate

O CEI E RIRIKOTAKI SE ME TAQOMAKI?

- Gone lalai
- Tamata e tauvi mate ni yatevuso, mate ni uto, se na mate sureti,
- Tamata yabaki 65 se sivia
- Tamata e tauvi ira tiko (se sa tauvi ira oti) na COVID 19
- Tamata era lako curuma tiko revurevu ni veivakaduiduitaki ni tuvaki ni vanua
- Marama bukete

GAUNA E DAUMAKA KINA NA KENA VAKAYAGATAKI NA BOX FAN FILTER

- Siga e levu kina na kubou mai na kama bula
- Gauna e dravudravua kina na cagi e tautuba
- Gauna e caka tiko kina se sa oti na kena qaravi eso nai tavi ko rawa ni vakakuboutaka na lomani vale me vaka na vakasaqa
- Kua ni vakayagataki gauna e lala kina na vale se gauna ni moce.
- Kua ni vakayagataki ni dola tiko na katuba leka!

Qusiqusi ka sasamaki vakawasoma

PLEASE TAKE OFF YOUR SHOES
Luvati nai vava e loma

Vakayagataki ni sasa livaliva (HEPA filter)

Vakatabui ni yaya ni vakaboivinaka (air fresheners)

SO TALE NA GAUNISALA ME VAKAVINAKATAKI KINA NA CAGI ENA LOMANI VALE

- Luva nai vava e lomani vale
- Qusiqusi ka sasamaki vakawasoma
- Vakayagataka na sasa livaliva e tiko kina na HEPA filter
- Kua ni vakayagataka nai vakaboivinaka ni lomani vale (air fresheners)
- Kua na vakatavako e lomani vale
- Kua na vakawaqa kadralla e lomani vale
- Ena siga e levu kina na kuvu, kua ni vakayagataka na sitovu kasi

NA IRI NI CAGI E VAKATAVULONI (Filter Fan) E RAWA NI VUKEA NA KENA VAKASAVASAVATAKI NI CAGI E LOMA.

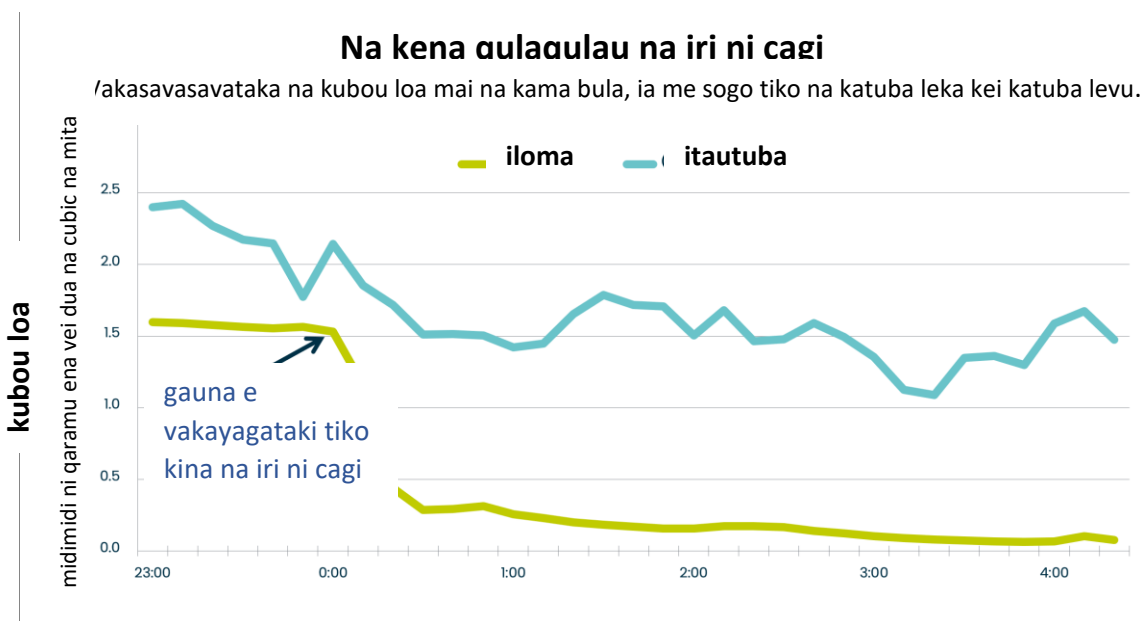
Na kena vakayagataki nai vakasavasavataki ni cagi (air filtration system) ena lomani nomu vale, e rawa ni vakatoroicaketaka nai vakatagedegede ni cagi.

E dua na gaunisala sau rawarawa ni vakasavasavataki ni cagi ena lomani nomu vale sai koya na vakayagataki ni “box fan” kei na “furnace filter”. Ko ira na “filter fans” oqo e rawa ni tauvulona na kuvu lalai mai na kama bula se na kubou mai na vakama buka, ka vakatalega kina, na manumanu e dau vakavuna na mate (virus), na faqasi, kei na kuvu mai na tavi e dau qaravi ena lomani vale.

Na iri ni cagi vakatavuloni (filter fan) e tiko kina na “furnace filter” koya e dau vakataotaka na kuvu, se ni kau, kei na vei ka sosomidimidi me rawa kina ni kaburaka mai tuba na cagi savasava.

Na kabani na Puget Sound Clean Air Agency e a vakadikeva na kena mana na vakayagataki ni iri ni cagi goka ka ratou kunea ni rauta ni 90% na kena rawa ni vakasavasavataka na cagi.

Kubou mai na Kama Bula

Na ravuravu ni veiveisau ni draki kei na vakarau ni kena manidiataki na veikau, eda sa vakila tiko ena levu ni kubou mai na kama bula ena gauna ni draki katakata ka sa sega ni ka vou ena noda yasani vanua.

Na kena samaki vinaka ka vakawasoma na tauvuloni (filter) ena rawa ni vukea na kena vakasavasavataki na cagi ena lomani vale ena siga e levu kina na kubou mai na kama bula.

DUSIDUSI NI KENA VAKAYAGATAKI NA FILTER FAN

E dina ni na box fan filter qo e sau rawarawa ka rawa ni vukea vakalevu na kena vakalailaitaki sobu na ravuravu ni kubou mai na kama bula, ia e se vakadikevi tiko vei na kabani Underwriters Laboratory (dua na kabani dau vakatovolea na veiyaya vakalivaliva) na kena vakayagataki baleta ni na box fan filter qo e sega ni dau vakayagataki vata kei na “MERV-13 furnace filter”. Ena kena mai coba na “MERV-13 furnace filter” vua na iri ni cagi qo e vakavuna na kena sega ni tu na wa vakalivaliva koya e dau tarova na kena katakata sivia na iri ni cagi gauna e vakayagataki tiko kina.

Ena gauna oqo e sega ni dua na vakacalaka e rogovaki mai me baleta na kena vakayagataki tiko na iri ni cagi vakatavuloni qo, ia e se tiko ga na ririko ni na rawa ni katakata vakasivia na iri ni cagi qo ka rawa ni vakavuna na kama ena gauna e vakayagataki tiko kina. Sai koya e daumaka me vakamuri na kena maroroi kei na vakayagataki vinaka ni iri ni cagi qo ka me vaka e sa vakasalataki toka era:

Na iri ni cagi vakatavuloni qo e dodonu me vakayagataki ena kenai vakarau e toqai toka era:

- E dodonu me dua e tiko vata kei na iri ni cagi ena gauna e vakayagataki tiko kina.
- Kua ni vakayagataki ena gauna ni moce se lala kina na vale. Me luva na “filter” kevaka ko ni via vakayagataka na iri ni cagi mo vakabatabata kina.
- Kevaka e coba tiko na “filter”, e daumaka me boko na iri ni cagi ena vei 30 na miniti me rawa ni vakabatabata sebera ni qai waqaci tale ni oti e 15 na miniti.
- Me vakayagataki na iri ni cagi ena rumu ko dau tiko kina vakawasoma.
- Biuta na iri ni cagi me volekata na lomadonu ni rumu, yawa mai na lalaga ni vale kei na yaya lelevu. Me kua ni biu volekata na vanua duka se levu kina na kuvu kevaka e sega e rawa ni kuvuraka tale yani ina lomani vale na duka.
- Me sogo kece tiko na katuba leka kei na katuba levu ena gauna e vakayagataki tiko kina. Na iri ni cagi vakatavuloni ena sega ni rawa ni vakasavasavataka na cagi kevaka e vuki curu tiko ga mai na lomani rumu na kuvu.
- Ena vuku ni tataqomaki vakalivaliva, kua ni vakayagataka na iri ni cagi ena loma ni vale ni sili se na vanua volekata na wai.
- Me veisautaki ena vei 3 na vula se na gauna e duka sivia kina na “filter”
- Na filter daumaka e dodonu me rauta ni 13 na kena “MERV-rating” (Na filter e rauta ni 20x20x1 idi e cakacaka vinaka vata kei na iri ni cagi qo).
- Na iri ni cagi koya e dau vakayagataki vakaqoka e dodonu me buli mai na yabaki 2012 se sivia na kena gacagaca me vakalailaitaki sobu kina na ririko ni kena katakata vakasivia.
- Me kua ni vakatarai o ira na gone me ra toso volekata yani na iri ni cagi.

Na nomu ciqoma na yaya ni box fan filter, sa ko na nuitaki talega ena kena vakayagataki vakavinaka, samaki, kei na qaravi ni yaya ni box fan filter e solia na Public Health – Seattle & King County.

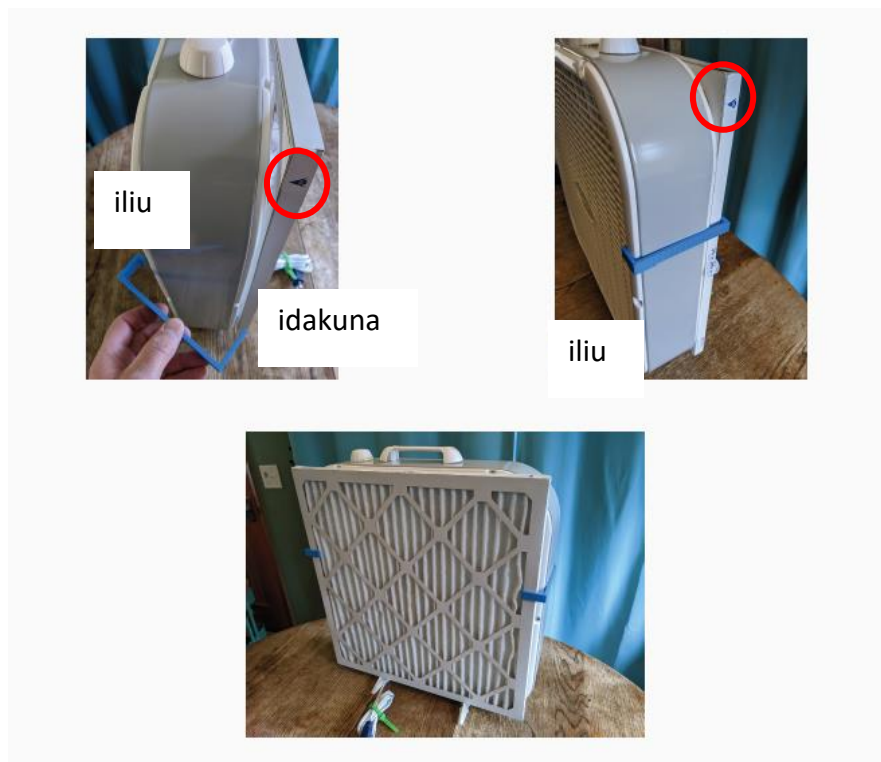
NA KENA BIUVATA NA BOX FAN FILTER

Yaya e Gadrevi:

Biuvata vakacava:

Vakadeitaka me coba na “filter” mai na **dakuni iri ni cagi**, na **vanua e lako tiko mai kina e loma na cagi** kei na **vakatakilakila ni icoi koya e tiko ena “filter” me dusi tiko vei na iri ni cagi**.

Nai taba toka e cake e tabaka mai na Puget Sound Clean Air Agency.